

ספקא דדינא בטהרות (תשובה לתגובת הרב עידוא אלבה)

הרב עידוא אלבה סומך בכל כוחו על הטעם להקל ברה"ר כדין טומאה הדחווה בציבור, ולדעתו לפי טעם זה אין מקום לחלק בין ספק הלכתי לספק מציאותי. מכח זה הוא מניח כדבר פשוט שלפי הרמב"ם שהזכיר טעם זה הקולא נאמרה גם בספק הלכתי, ועקב כך נכנס לדחקים בדעת הרמב"ם, ומערער על שיטת המהר"ם והרא"ש המפורשת, כביכול התעלמו או נתעלמו מהם דברי התוספתא.

המהלך אינו נראה כלל לענ"ד.

א. אינני מבין דרך פסיקה כזו, לפקפק בדברי ראשונים מפורשים מפני שיש אפשרות קלושה להעמיס בדעת הרמב"ם שהוא אינו סובר כמותם.

ב. הרמב"ם הזכיר פעמים רבות ספקות הלכתיים בטומאה, ובשום מקום לא כתב שהם טהורים ברה"ר, ואת הדין שספק טומאה ברה"ר טהור כתב בפירוש רק בספק מגע. זו הפשטות גם אלמלא הראיות שהבאתי מדבריו, מלשונו על כוי ומדבריו על ספק הלכתי בפרים הנשרפים.

ג. ההנחה שע"פ הלימוד מפסח ברור שהקולא היא גם בספק הלכתי איננה מוכרחת כלל. אמנם לפי טעם זה הלימוד הוא להקל בספק הנוגע לרבים, אך אין כל קושי להבין שגם לפי טעם זה מדובר על ספק שבמהותו ושורשו נוגע לרבים, דהיינו ספק מציאותי שכעת נולד ברה"ר וכל עניינו אינו אלא במקום שבו הוא נוצר. לעומת זאת בספק הלכתי, הגיוני מאוד (אע"פ שלפי טעם זה אין הכרח) שחז"ל לא התכוונו שאותו ספק עצמו יוכרע פעם כך ופעם כך לפי הרשויות.

ד. בפרט יובן הדבר לכשנתבונן ביחס הנכון בין טעמיו של בן זומא. מהגמ' (נזיר נז ע"א) והרבה ראשונים (כגון בריש נידה) מבואר שהלימוד מסוטה הוא המכריע לגבי הקו המבחין איזה ספק טהור ואיזה טמא. באשר לטעם "מצינו שהצבור עושה את הפסח בטומאה בזמן שרובן טמאין, ואם טומאה ודאית הותרה לצבור, קל וחומר לספק טומאה", הרי על פניו הוא תמוה מאוד, שכן עשיית הפסח בטומאה היא בתורת דחייה ולא בתורת טהרה, ופשוט שאותם טמאים שהותרו לאכול את הפסח אסורים לאכול עמו תרומה ומעשר שני, ואפילו חגיגה לא יאכלו. אף הרמב"ם רמז לחולשתו של מקור זה באומרו (אבה"ט פט"ז ה"א): "אם טומאה ודאית נדחת מפניהן – קל וחומר לספק טומאה, שאיסור כל הספקות מדבריהן". על כרחנו אין זה מקור ממשי וישיר להקל בספק אלא מקור להשראה, שכשם שמצינו בתורה מגמה להקל בטומאת הציבור לעשות

את הפסח בטומאה כך יש להמשיך את מגמה זו ולהקל לציבור בחששות של טומאה. וכך ביאר זאת בחידושי ר' שמעון שקופ כתובות סי' ח: "בפשטות קשה לאמר דכיון דמצינו קולא בעניין טומאה אנו מקילין בספק... וכיון דמצינו חילוק בתורה בין דין טומאה של רבים לטומאה של יחידים משום הכי מצאו חז"ל לנכון לדרוש ולחלק בין ספק של רה"י לספק של רה"ר, דאם לא היה שום טעם לחלק בין יחידים לרבים אי אפשר היה לאמר 'מה סוטה רה"י אף כל רה"י דוקא', דהיכא דליכא שום טעם לחלק הרי מכללות התורה יש לילף מה מצינו מסוטה גם לרה"ר, אבל כיון דמצינו בתורה שהקילה תורה לרבים ולא ליחיד, משום הכי חלקו דבספק היכא שנוגע ספק זה לרבים התיירה תורה".

מעתה, אין יסוד לקולא גורפת על סמך לימוד זה מפסח, שאינו אלא מקור השראה למגמה כללית בתורה. ובוודאי אין להכריח ממנו כנגד פשטות דברי הראשונים שהקולא ברה"ר היא בספק מציאותי בלבד.

ה. מלבד זאת, הסברה שהוזכרה בשלהי מאמרי שהחילוק בין רה"ר לרה"י עוסק רק בספק שנולד ברשות לענ"ד מבוססת יפה בדברי חז"ל (כגון בדוגמה של חולדת הסנייים) והיא מספקת בפני עצמה לשלול חילוק רשויות ברוב הספקות ההלכתיים, כפי שהסברתי במאמר.